

ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА

УДК 378.147.091.32(477)

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.25.17>

ВИКОРИСТАННЯ ТАКСОНОМІЇ БЛУМА ПІД ЧАС СКЛАДАННЯ ПЛАНІВ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ - ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ІСПИТІВ

Борисова Олеся Олегівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових
дисциплін
(Одеський державний університет
внутрішніх справ, м. Одеса, Україна)
<https://orcid.org/0000-0002-8174-476X>

Статтю присвячено аналізу актуальності використання таксономії Блума під час підготовки планів семінарських занять з навчальних дисциплін у закладах вищої освіти України. Наголошується на необхідності включення в плани семінарів модельних питань та завдань, які допоможуть здобувачам опанувати різноманітні інтелектуальні інструменти роботи з інформацією, цілеспрямовано тренуючи різні рівні мислення, описані в таксономії. Що повністю відповідатиме потребам та цілям навчання, яке побудоване на компетентнісному підході.

Зазначено, що на теперішній час до уваги спільноти освітян представлено, що найменше, три моделі таксономії: таксономія Блума, яку було оприлюднено в минулому столітті; уточнена (модифікована) таксономія 2001 року; сучасна технологічна версія цифрової таксономії Блума.

Також в статті проаналізовано зміст завдань єдиного кваліфікаційного іспиту, в контексті когнітивного навантаження та визначено, які саме мисленеві дії потрібно застосувати до кожного завдання.

Зроблено висновок, що побудова архітектури семінарських занять виключно на питаннях теоретичного змісту (тобто зі словами: «Що? Де? Хто? Коли?») та відсутність завдань на аналіз, порівняння, оцінення, критичне мислення, не відповідає потребам здобувачів, не сприятиме розвитку вищих рівнів мислення і не допоможе в підготовці до фахового чи кваліфікаційного іспитів.

Доведено необхідність зміни підходу до складання планів семінарів та методики їх проведення, а саме: зміщення фокусу увагу з питань теоретичного характеру та лінійного викладання в бік формування нових завдань, які базуються на знаннях фактів та інформації, але ядерна їх частина – різноманітні мисленні дії (порівняння, аналіз, оцінювання, моделювання, класифікація, прогнозування та інш.).

Адже саме ці навички є найбільш актуальними і складають зміст компетенцій, зазначених в стандартах вищої освіти, а також відповідають потребам сучасного ринку праці. Самі по собі знання більше не є ексклюзивом, через загальнодоступність

будь якої теоретичної інформації завдяки інтернету. Вміння працювати з інформацією, застосовуючи різноманітні шаблони мислення та демонструючи креативність – ось чому мають навчитись у вишах здобувачі вищої освіти. Досягнення цих завдань можливе, за умови застосування різноманітних сучасних методів навчання, в тому числі, завдяки використанню таксономії Блума під час підготовки планів семінарських занять викладачами закладів вищої освіти.

Ключові слова: таксономія Блума, рівні мислення, семінарське заняття, навички, якість освіти, людський капітал, ЄДКІ.

USING BLOOM'S TAXONOMY WHEN DRAWING UP SEMINAR LESSON PLANS - AS A NECESSARY CONDITION FOR THE PREPARATION OF HIGHER EDUCATION STUDENTS FOR EXAMS

Borysova Olesia Olehivna,
Candidate of Law Sciences,
Associate Professor at the Department
of State and Legal Disciplines
(Odessa State University of Internal
Affairs, Odesa, Ukraine)
<https://orcid.org/0000-0002-8174-476X>

The article is devoted to the analysis of the relevance of using Bloom's taxonomy during the preparation of plans for seminar classes on academic disciplines in higher education institutions of Ukraine. It is emphasized the need to include model questions and tasks in the seminar plans, which will help students master various intellectual tools for working with information, purposefully training different levels of thinking described in the taxonomy. That will fully meet the needs and goals of education, which is built on a competency-based approach.

It is noted that at least three models of taxonomy are currently brought to the attention of the community of educators: Bloom's taxonomy, which was published in the last century; the refined (modified) taxonomy of 2001; a modern technological version of Bloom's digital taxonomy.

The article also analyzes the content of the tasks of the single qualification exam, in the context of cognitive load, and determines which mental actions should be applied to each task.

It was concluded that building the architecture of seminar classes exclusively on questions of theoretical content (that is, with the words "What? Where? Who? When?") and the absence of tasks for analysis, comparison, evaluation, critical thinking does not meet the needs of students and will not contribute to the development of higher levels of thinking and will not help in preparation for professional or qualification exams.

The necessity of changing the approach to the preparation of seminar plans and the methodology of their conduct has been proven, namely: shifting the focus of attention from issues of a theoretical nature and linear teaching towards the formation of new tasks that are based on knowledge of facts and information, but their core part is a variety of thinking actions (compare, analysis, evaluation, modeling, classification, forecasting, etc.).

After all, these skills are the most relevant and make up the content of the competencies specified in the standards of higher education, as well as meet the needs of the modern labor market. Knowledge itself is no longer exclusive due to the general availability of any theoretical information thanks to the Internet. The ability to work with information, applying various thinking patterns and demonstrating creativity - this is what higher

education seekers should learn in universities. Achieving these tasks is possible, subject to the application of various modern teaching methods, including the use of Bloom's taxonomy during the preparation of seminar lesson plans by teachers of higher education institutions.

Key words: Bloom's taxonomy, levels of thinking, seminar class, skills, quality of education, human capital, USQE.

Постановка проблеми. Таксономія Блума, як найбільш вдала та офіційно визнана в усьому світі класифікація навчальних цілей, традиційно використовується під час підготовки освітніх програм. А чи використовується вона працівниками вишів, під час підготовки планів семінарських занять?

Які завдання формують викладачі, чому та як саме (якими методами) вчать здобувачів вищої освіти, можна зрозуміти, якщо познайомитись з планами семінарів. Сучасні плани мають містити модельні питання, які пропонує таксономія Блума, спрямовані на розвиток різних видів мислення, та особливо – вищих, таких як критичний аналіз, оцінювання, синтез (креативне створення власного інтелектуального продукту – моделі, прогнозу, порівняльної таблиці, схеми та інш.).

На жаль, переважна більшість планів семінарських занять закладів вищої освіти (далі – ЗВО) і досі містять в собі тільки питання, які розвивають лише нижчі рівні мислення: «Хто? Що? Де? Коли? Як?», адже спрямовані на тренування пам'яті та відтворення теоретичної інформації (фактів, понять, визначень). Якщо так буде продовжуватись впродовж всього періоду навчання, то здобувачі зустрінуться з великими складнощами під час складання єдиного кваліфікаційного іспиту (далі – ЄДКІ), адже завдання, які містить фінальний тест, будуть суттєво відрізнятись від тих, які здобувачі звикли виконувати під час семінарських занять. На сьогодні це є відкритим питанням, вирішення якого потребує відвертої професійної дискусії та своєчасних змін в методиках викладання.

Мета статті – проаналізувати можливості використання таблиці таксономії Блума під час підготовки планів семінарських занять, довести необхідність перегляду підходів до організації семінарських занять, з огляду на необхідність втілення компетентнісного підходу та складання здобувачами фахових та кваліфікаційних іспитів.

Стан дослідження. Проблемами забезпечення якості освіти в Україні, в тому числі вищої освіти, займалися і займаються видатні вчені-науковці, практики та талановита молодь, адже ці питання потребують діалогу різних фахівців та спеціалістів різних сфер. Досліджуючи цю тему варто приділити увагу працям В.В. Комарова, Т.В. Фінікова, С.М. Ніколаєнко, Ж.В. Таланової, О.І. Пометун, О.А. Комар, В.І. Боднар, С.О. Мудрука та інших.

Виклад основного матеріалу. В останні роки спостерігається загальноосвітня тенденція перегляду ціннісних основ та постулатів, на яких побудовані соціальні та політичні системи людства. Наприклад, така категорія, як «людський капітал» все частіше звучить у доповідях світових організацій, в контексті як економічного так і культурного розвитку спільнот. «Сучасний розвиток суспільства зумовлює потребу в постійному оновленні змісту освіти і методик навчання, зміни підходів до організації освітньої діяльності, в забезпеченні якості освіти, а також системи оцінювання результатів навчання учнів, модернізації освітнього середовища з використанням новітніх технологій», зазначається в Стратегії людського капіталу України [1].

По своїй суті *людський капітал держави* – це сукупність знань, навичок та досвіду людей, їх економічна цінність, перспективність та відповідність як нинішнім потребам суспільства, так і майбутнім. Ефективний розвиток людського капіталу – це своєрідна гра на випередження, за якої людина набуває знання і навички, які не просто

відповідають сучасним потребам суспільства та економіки, але їй випереджають їх. Лише за такої умови можливий як інтелектуальний чи технічний прогрес у суспільстві, так і збереження конкурентоздатності країни у світі [2].

Найбільшу роль у розвитку людського капіталу відіграє освіта, а особливо – вища освіта. Цілі реформаційних процесів освітньої сфери, які зараз відбуваються в нашій державі, визначено законодавством України, серед них найважливіший блок питань стосується якості вищої освіти.

Закон України «Про вищу освіту» дає наступне визначення поняття «*якість вищої освіти*» - це відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості [3].

«Якість освіти – надзвичайно складна категорія: філософська, політична, управлінська, педагогічна, економічна. Вона визначає якість життя як окремого індивідуума, так і суспільства в цілому, оскільки характеризується не лише кількістю здобутих знань і навичок професійної діяльності, але й якістю особистісного, світоглядного, громадянського розвитку кожної особистості. Уявлення про якість освіти та її змістове наповнення не є статичними. Вони віддзеркалюють певну історичну епоху, рівень духовного і технологічного розвитку суспільства» [4, с. 6].

Приймаючи до уваги високі темпи глобальних змін у всіх сферах науки, техніки та суспільного життя, можна стверджувати, що поняття якості освіти постійно добирає нових елементів, які представлено потребами сучасності, орієнтованої на майбутні виклики. Так, наприклад, на міжнародному Всесвітньому економічному форумі в 2020 році були сформовані вимоги до навичок майбутніх фахівців. Це: аналітичне та критичне мислення, аналіз; креативність, оригінальність; здатність до активного навчання та опанування різних стратегій навчання; лідерство та соціальний вплив; витривалість, стресостійкість, гнучкість та інші [5].

Як саме (за допомогою яких методів та прийомів) викладачі закладів вищої освіти мають вчити здобувачів, щоб допомогти їм в розвиненні актуальних компетенцій, визначених стандартами, в першу чергу – інтелектуальних? Ми переконані, що це мають бути методики, розроблені з урахуванням таксономії Блума.

Нагадаємо, що взагалі представляє собою ця, без перебільшення, унікальна класифікація цілей навчання, котра була розроблена в середині 1950-х років групою експертів, під головування Б. Блума. Таксономію було створено для того, щоб вона служила основою для визначення і порівняння цілей навчання, тобто – результатів, яких мають досягти і учні/здобувачі і вчителі/викладачі, в процесі навчання.

Результати навчання – формулювання того, що, як очікується, повинен знати, розуміти, бути здатним продемонструвати учень/здобувач після завершення навчання. Можуть відноситися до окремого модуля або також до періоду навчання (освітньої програми першого, другого чи третього циклів) [6, с. 7].

Перший варіант таксономії Блума включав в себе *три групи цілей*: пізнавальні, емоційні, психомоторні (рухові). Пізнавальні цілі охоплюють когнітивні (інтелектуальні) навички і пов'язані з набуттям знань а також розвитком мислення. Емоційні цілі (їх ще називають «афективні», хоча емоції та афекти – не тотожні поняття) пов'язані з розвитком емоційного інтелекту, емоційної грамотності та навичок емоційного саморегулювання. Психомоторні (рухові) цілі – це про ефективну та гармонійну участь тіла в усіх процесах навчання, а саме: навички письма і мовлення, поведінкові моделі, фізична витривалість, трудові навички тощо.

Таксономія – не просто схема класифікації, а організація мисленневих процесів за ієрархією. Наприклад, для того, щоби учень міг використовувати здобуті знання (3 рівень), він повинен дізнатися необхідну інформацію (1 рівень) та зрозуміти її (2 рівень). Завдання вчителя – мотивувати дітей до досягнення вищих рівнів мисленневого процесу. Йдеться про когнітивну (пізнавальну) сферу: синтез та оцінку інформації [7].

Традиційно освітня сфера фокусується на пізнавальних цілях. Перший варіант таксономії Блума пропонував виокремлювати 6 рівнів мислення: 1) знання, 2) розуміння, 3) аналіз, 4) синтез, 5) оцінка. Таким чином, учень/здобувач, згідно цієї класифікації, має рухатись від просто знання фактів (велику роль тут має така когнітивна функція, як пам'ять, адже саме вона дозволяє відтворити інформацію, яку людина отримала під час читання, чи слухання), до можливості проводити різноманітні інтелектуальні операції в тою інформацією, яка складає зміст знань: переказати власними словами, класифікувати за різноманітними ознаками, порівняти, проаналізувати причини і наслідки, зробити прогноз, змодельовати подібну модель, або кардинально протилежну, дати оцінку тій чи іншій інформації, застосувавши критичне мислення та інш.

Проте, постійний розвиток всіх галузей знань, який відбувався впродовж наступних років, призвів до зміни. У 2001 році Л. Андерсон і Д. Кратвол запропонували новий, уточнений варіант таксономії, який спільнота сприйняла як більш актуальний. Наразі активно застосовується саме цей варіант, але назва не змінила імені, її найчастіше називають «уточнена (переглянута) таксономія Блума». В ній замість іменників рівні мислення тепер називаються дієсловами, а найвищий і передвищий рівні помінялись місцями.

Методичні рекомендації щодо впровадження змішаного навчання в закладах фахової передвищої та вищої освіти, видані МОН України 26 червня 2020 року, містять переглянутий (модифікований) варіант таксономії: «Таксономія базується на когнітивних процесах навчання, які переходять від нижчого до більш високого рівня абстрагування й складності. Цілі можуть бути сформульовані навколо одного чи декількох із цих рівнів: 1) пам'ятати, 2) розуміти, 3) застосовувати, 4) аналізувати, 5) оцінювати, 6) створювати (перелік вказано від нижчого рівня мислення до вищого)» [8, с. 27].

Сучасність продовжує адаптувати здобутки минулих літ під актуальні потреби. Наразі існує також варіант *цифрової таксономії Блума*, який у 2007 році запропонував Ендрю Чьорчес (Andrew Churches). Так було додано способи використання веб-технологій на кожному когнітивному рівні в переглянутій систематиці, що надає можливість використовувати її надбання для збереження або покращення якості освіти під час дистанційного навчання. Наприклад, полегшення отримання інформації шляхом створення закладки на веб-сайті - це спосіб запам'ятати. Коментування публікації в блозі - це спосіб оцінювання [9].

Ідея про те, що ієрархічність визначених рівнів мислення вимагає і поступового їх опанування, прямує від нижнього рівня – просто пам'ятати інформацію, до найвищого – використовуючи її, виробити новий (власний) інтелектуальний продукт, на сьогоднішній день є панівною, особливо у сфері вищої освіти, яка будується (має будуватись) не стільки на педагогічних принципах, скільки на андрагогічних. Адже є різниця, хто саме навчається – дитина, чи вже доросла людина: рівень сприйняття та інтелектуальних можливостей 9-ти річної людини та 18-20-ти річної, буде відрізнятись.

Тому в шкільних програмах є практика застосування таксономії Блума «зверху вниз», коли вчитель «заводить» учнів в матеріал з високого рівня таксономії, пропонуючи, наприклад, спочатку порівняти два явища, а потім, поступово знайомить аудиторію з цими явищами предметно, дає визначення і ознаки. Фіналом уроку може

стати близьке знайомство з поняттям, а головним завданням учнів – запам'ятати цю інформацію.

У вищих навчальних закладах студентам недостатньо просто пам'ятати факти чи іншу інформацію, треба вміти мислити різними способами, в тому числі – розвинути критичне мислення [10] та працювати з інформацією, застосовуючи різні інтелектуальні інструменти (аналіз, оцінювання, синтез). Ось що буде відповідати потребам та стандартам якості освіти: розвиток у здобувачів вищої освіти всіх рівнів мислення, згідно модифікованої таксономії Блума, а не тільки рівнів «пам'ятати» і «розуміти». Адже ці рівні називають «низьким рівнем мислення», розвинути які є завданням шкільної освіти. Де, згідно педагогічної моделі, учень є більш пасивним споживачем інформації, яку надає йому педагог в майже повністю готовому вигляді. Також це об'єктивно обумовлено біологією розвитку людини: мозок розвивається поступово і у віці 8-10 років дитина ще не спроможна створювати новий інтелектуальний продукт, синтезувати і аналізувати, школа буде її поступово вчити це робити.

Цілі та основні завдання Стратегії людського капіталу в Україні містять в своєму переліку наступний пункт. «Оперативна ціль 2.4. Забезпечення якості вищої освіти та розвиток освіти дорослих: *розбудова внутрішньої та зовнішньої системи підвищення якості вищої освіти, забезпечення механізму і шляхів підвищення конкурентоспроможності закладів вищої освіти*» [1].

Робота у цій сфері вже відбувається, наразі система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти складається з **двох блоків** (підсистем): це система внутрішнього забезпечення якості та система зовнішнього забезпечення якості. До **зовнішньої** відноситься: розробка і прийняття стандартів, ліцензування рівнів вищої освіти, акредитація освітніх програм, державна атестація випускників у ДЕК, та інші заходи.

Якість проведення семінарських занять та якість знань студентів відносяться до системи **внутрішнього** забезпечення якості вищої освіти в Україні [4, с. 12] та потребує уваги з боку керівництва вишів.

У 2022 році, в зв'язку в воєнним станом, який діє в Україні через повномасштабне вторгнення російської федерації, ЄВІ/ЄФВВ та ЄДКІ скасовано Постановою Кабінету міністрів України від 27 березня 2022 [11]. Але, після перемоги України і повернення здобувачів у безпечні аудиторії, в освітній процес повернуться ці форми контролю набутих знань. Нагадаємо, що представляють собою завдання головного іспиту магістратури.

ЄДКІ передбачає наявність 4 видів завдань. Перше завдання складається з питання, до якого є чотири варіанти відповіді, серед яких лише один варіант правильний. Це завдання перевіряє перший рівень мислення «знаю». Якщо здобувач пам'ятає факти – він без проблем дасть правильну відповідь.

Друге завдання має сім варіантів відповідей, серед яких вже три правильні. Це означає, що тепер здобувачу знадобиться не тільки просте знання фактів. Він має здійснити застосування своїх знань: порівнювати варіанти відповідей і виявляти серед них правильні, визначити критерії істинності відповіді, виявити зв'язки.

Третє завдання потребує визначення послідовності/пріоритетності і тут буде перевірятись здатність здобувача здійснювати аналіз та оцінювання.

Четверте завдання – визначення відповідності. Це означає, що здобувачу треба буде обрати логічні пари з двох колонок, застосовуючи порівняння та асоціативне мислення. Тут має здійснитись інтелектуальна робота з узагальнення інформації та її комбінування.

Чи знайомі здобувачам усі ці мисленні дії, якщо впродовж навчання вони не тренували інші види мислення, окрім «знаю» і «розумію», а всю увагу було сфокусовано

тільки на запам'ятовуванні великої кількості теоретичної інформації? Відповідь на це питання очевидна.

Висновки. Абсолютно правильні, ціннісно вірні та чітко сформовані цілі реформи вищої освіти потребують якісного втілення та реалізації на практиці. Розвивати різноманітні компетенції здобувачів вищої освіти на семінарських заняття у закладах вищої освіти не виявляється можливим, якщо викладачі будуть проводити опитування лише в площині теоретичних знань, будуючи процес на питаннях: «Хто?», «Що?», «Де?», «Коли?» і т.д., які розвивають переважно нижчі рівня мислення.

Якщо ця практика не буде змінюватись в найближчі часи, висока вірогідність того, що майбутні випускники магістратури не зможуть набрати необхідні бали під час складання ЄДКІ (адже завдання цього тесту побудовані відповідно до таксономії Блума та спрямовані на перевірку не тільки кількості інформації, яку здобувач запам'ятав, але і якості різноманітних мисленевих операцій), що призведе до негативних наслідків, як для здобувача освіти, так, і, в майбутньому, для вишу.

Для уникнення такої ситуації необхідно терміново переглянути переліки питань/завдань, які містять семінарські заняття навчальних дисциплін ЗВО, включити до них модельні питання та завдання, складені згідно таксономії, які розширюють освітню траєкторію, цілеспрямовано тренують різні види мислення здобувачів та надають змогу розвивати різноманітні інтелектуальні компетентності, згідно компетентного підходу.

Список використаних джерел:

1. Стратегія людського капіталу. Затверджено Указом Президента України від 2 червня 2021 року № 225/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#top>
2. Важливість розвитку людського капіталу у сучасному світі. Якою має бути стратегія України. Назва з екрану. URL: <https://uifuture.org/publications/vazhlyvist-rozvytku-lyudskogo-kapitalu-u-suchasnomu-sviti-yakoyu-maye-buty-strategiya-ukrayiny/>
3. Про вищу освіту. Закон України № 1556-VII, від 01.07.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
4. Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник / за наук. ред. А. Василюк, М. Дей; кол. авторів: А. Василюк, М. Дей, В. Базелюк (та ін.); НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М. 2019. 176 с.
5. Ніколаєнко С. Якість вищої освіти: запорука конкурентоспроможності українських університетів (з виступу в Національній академії педагогічних наук). Назва з екрану. URL: <https://nubip.edu.ua/node/85747#:~:text>
6. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / Авт.: В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова / За ред. В.Г. Кременя. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети». 2014. 120 с.
7. Таксономія Блума: кроки від відтворення до синтезу та оцінки інформації. Назва з екрану. URL: <https://naurok.com.ua/post/taksonomiya-bluma-kroki-vid-vidtvorennya-do-sintezu-ta-ocinki-informaci>
8. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rekomendacij-shodo-vprovadzhennya-zmishanogo-navchannya-u-zakladah-fahovoyi-peredvishoyi-ta-vishoyi-osviti>
9. Застосування таксономії Блума в дистанційній освіті / В.А. Капустник, І.В. Лещина, Д.С. Стукалкіна, І.В. Завгородній. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/27584/1/%D0%97%D0%B0%D1>

10. Борисова О.О. Таксономія Блума як інструмент розвитку критичного мислення у здобувачів вищої юридичної освіти. Нове українське право. № 2. 2022. С127-135. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.18>

11. Постанова Кабінету міністрів України «Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2021 р. № 497» від 27 березня 2022 року № 376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-2022-%D0%BF#Text>